

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО

ПЕРШИНА Любов Володимирівна

УДК 370.711+378.013+372.65+378.169.14(043.3)

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ
У МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Вінниця – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», Міністерство освіти і науки України, м. Одеса

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор,
Богданова Інна Михайлівна,
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»,
кафедра соціальної педагогіки, психології та педагогічних інновацій, завідувач, м. Одеса

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України
Кузьмінський Анатолій Іванович,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, ректор,
м. Черкаси;

кандидат педагогічних наук,
Супрун Майя Володимирівна,
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, кафедра іноземних мов гуманітарних спеціальностей, асистент, м. Луцьк.

Захист відбудеться «16» квітня 2014 р. о 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 05.053.01 у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, за адресою: 21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32, корпус 2, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського за адресою: 21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32.

Автореферат розіслано «14» березня 2014 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

А. М. Коломієць

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Модернізація системи вищої педагогічної освіти України, її інтеграція в європейський соціокультурний і освітній простір потребують значного підвищення ефективності підготовки майбутніх викладачів вищих педагогічних навчальних закладів (ВПНЗ). Забезпечення якості підготовки фахівців у системі вищої освіти значною мірою залежить від готовності й здатності викладача ВПНЗ ефективно виконувати свою професійну діяльність. Зростання динамізму розвитку суспільства, інноваційні процеси в інформатизації освіти, соціальна інтеграція, особистісно-орієнтоване навчання впродовж усього життя вимагають від науково-педагогічних працівників вищої школи сформованості відповідних компетентностей. Вони мають опановувати інноваційні технології, розвиватися у сфері полікультурності, будувати толерантні суб'єктно-суб'єктні стосунки. У відповідь на виклики нової епохи майбутній викладач ВПНЗ має постійно займатися самовдосконаленням, щоб бути конкурентоспроможним мобільним фахівцем з високим рівнем творчого потенціалу, інформаційної культури, здатним до інноваційного типу діяльності. Наслідком втілення ідей сучасної трансформації системи освіти є нові вимоги до професійної майстерності майбутніх викладачів ВПНЗ. Формування професійної майстерності було і залишається актуальною проблемою, розв'язання якої потребує негайного подолання неефективності системи вищої освіти відповідно до вимог часу.

Про необхідність підвищення професійного рівня випускників вищих педагогічних навчальних закладів наголошується в Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», у Національній доктрині розвитку освіти України у XXI ст., Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки та інших державних документах.

Підготовка в навчальному закладі має слугувати основою розвитку майбутнього фахівця, сприяти процесу набуття ним компетентностей для формування його професійної майстерності. Аналіз сучасних наукових джерел засвідчує, що проблему майстерності педагога досліджували багато вчених, педагогів та дослідників упродовж тривалого періоду. Значний науковий внесок у дослідження проблеми професійної майстерності зробили російські та білоруські дослідники Ю. Азаров, С. Архангельський, А. Астахов, О. Булатова, М. Єрмоленко, З. Єсарева, І. Зимняя, І. Ісаєв, В. Кан-Калик, Н. Кузьміна, М. Кухарев, Є. Леонова, Б. Лихачов, Г. Логутенко, В. Мижериков, В. Решетько, В. Симонов, Г. Скок, В. Сластьонін та ін. Компоненти професійної майстерності викладача стали предметом досліджень таких науковців, як О. Барабанщиков, А. Гончаров, В. Михайловський, Н. Нечаєв, Г. Хозяїнов.

У пошуках шляхів розв'язання цієї проблеми перебувають й українські науковці. Зокрема розглянуто певні аспекти означеної проблеми: педагогі-

чна майстерність (І. Зязюн, І. Кобиляцький, О. Лаврінченко, К. Левітан, Л. Крамущенко, І. Кривонос, Н. Тарасевич, О. Щербаков); професійна майстерність викладача (В. Вакуленко, Н. Гузій, Н. Кузьміна, А. Кузьмінський, З. Курлянд, В. Купенко, С. Сисоєва, В. Тищенко, М. Фіцула).

У дисертаційних працях останніх років розкрито деякі аспекти підготовки майбутніх викладачів різного профілю та формування окремих компонентів професійної майстерності, зокрема формування потенціалу професійного саморозвитку викладачів вищої школи в процесі магістерської підготовки (Р. Цокур), формування професійної толерантності майбутніх викладачів вищої школи (Ю. Ірхіна), формування основ професіоналізму майбутнього викладача вищої школи в процесі підготовки (М. Супрун), підвищення педагогічної майстерності викладачів економічного профілю в системі методичної роботи університету (О. Обривкіна), формування творчого потенціалу майбутнього викладача в процесі професійної підготовки в університеті (Р. Сержожникова), підготовка магістрантів і аспірантів гуманітарних спеціальностей до застосування засобів математичної статистики (В. Павлова), підготовка магістрантів педагогічних університетів до організації кредитно-модульного навчання (Н. Оськіна).

Водночас, незважаючи на вагомий доробок вітчизняних і зарубіжних науковців, у педагогіці відсутні наукові праці, у яких обґрунтовано конкретні питання формування професійної майстерності в майбутніх викладачів ВПНЗ. Відтак, дослідження становлення і розвитку системи формування професійної майстерності в майбутніх викладачів ВПНЗ засвідчило наявні в сучасній професійно-педагогічній підготовці істотні суперечності, зокрема, між:

1) вимогами до професійних рис викладачів і відсутністю науково обґрунтованих засад їх формування;

2) ілюстративно-пояснювальним типом традиційної педагогічної освіти й активним інноваційним характером професійної діяльності;

3) інтенсивним використанням загальнонаукових ідей і методів у більшості наук і недостатнім теоретичним обґрунтуванням використання їх у педагогіці;

4) потребою розроблення комплексних моделей професійної діяльності майбутніх викладачів ВПНЗ і домінуванням ізольованих моделей у педагогічній теорії і практиці;

5) необхідністю докорінної перебудови змісту, форм і методів вітчизняної освіти на засадах світових стандартів і неспроможністю впровадження її в масову практику інноваційних технологій фахової підготовки майбутніх викладачів ВПНЗ.

Необхідність розв'язання означених суперечностей, об'єктивна потреба процесу вдосконалення професійної майстерності в майбутніх викладачів ВПНЗ у нашій країні, недостатня теоретична і практична розробленість

цієї проблеми зумовили вибір теми дисертаційного дослідження **«Формування професійної майстерності у майбутніх викладачів вищих педагогічних навчальних закладів»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах науково-дослідної теми кафедри соціальної педагогіки, психології і педагогічних інновацій «Теорія і практика інноваційної підготовки фахівців соціономічної сфери» (№ 011U009906), що входить до плану науково-дослідних робіт Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Тему дисертації затверджено вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 6 від 31.01.2008), Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 3 від 25.03.2008).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати й експериментально апробувати модель реалізації педагогічних умов формування професійної майстерності в майбутніх викладачів ВПНЗ.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх викладачів ВПНЗ.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування професійної майстерності в майбутніх викладачів ВПНЗ.

Гіпотеза дослідження – процес формування професійної майстерності в майбутніх викладачів ВПНЗ буде ефективним, якщо забезпечити реалізацію таких педагогічних умов: стимулювання мотивації професійного самовдосконалення засобами рефлексії, створення інноваційного середовища в процесі освітньої і наукової підготовки майбутніх викладачів; опанування навичок спілкування в полікультурному педагогічному процесі задля забезпечення комунікативної компетенції.

Відповідно до предмета, мети й гіпотези визначено такі **завдання дослідження**:

1. З'ясувати стан дослідження проблеми підготовки майбутніх викладачів до роботи у ВПНЗ та формування професійної майстерності в майбутніх викладачів ВПНЗ.

2. Розкрити сутність і структуру феномена «професійна майстерність майбутнього викладача вищого педагогічного навчального закладу»; визначити особливості її формування в процесі професійної підготовки у ВПНЗ.

3. Теоретично обґрунтувати педагогічні умови та розробити модель формування професійної майстерності в майбутніх викладачів ВПНЗ.

4. Визначити критерії, показники та схарактеризувати рівні сформованості професійної майстерності в майбутніх викладачів ВПНЗ.

5. Експериментально перевірити модель реалізації педагогічних умов формування професійної майстерності в майбутніх викладачів ВПНЗ, розробити методичні рекомендації для формування професійної майстерності

в майбутніх викладачів ВПНЗ.

Теоретико-методологічні основи дослідження становить сукупність психологічних, психолого-педагогічних, філософських, соціологічних, соціально-педагогічних теорій та концептуальних положень, що стосуються: удосконалення системи професійної педагогічної освіти (О. Акімова, В. Андрущенко, Р. Гуревич, А. Коломієць, В. Кремень, В. Олійник, М. Сметанський, Г. Тарасенко, В. Шахов, О. Шестопалюк та ін.); професійної діяльності викладача вищої школи та її специфіки (А. Алексюк, З. Єсарева, Н. Кузьміна, З. Курлянд, Н. Лосєва, О. Орлов, В. Тищенко, М. Фіцула), підготовки магістрів як майбутніх викладачів (Н. Гузій, С. Вітвицька, І. Нікітіна, М. Супрун, Т. Сущенко, Р. Чубук), підготовки аспірантів (С. Гончаренко, Л. Кузнецова, В. Павлова, Н. Тализіна, В. Юрчик); адаптації та роботи викладачів-початківців (О. Мороз, В. Сластьонін, С. Хатунцева); професійної майстерності вчителя (І. Зязюн, О. Лавріненко, М. Миндикану), професійної майстерності викладача (Н. Аксьонова, О. Барабанщиков, О. Гура, О. Ельбрехт, Н. Кузьміна, О. Обривкіна); професійного самовиховання майбутніх педагогів (О. Кучерявий), педагогічного менеджменту викладача (В. Симонов, О. Цокур).

Структура професійної майстерності стала предметом дослідження не лише вітчизняних, а й зарубіжних науковців (В. Коротов, Г. Хозяїнов, Н. Якса): зокрема значну увагу приділено вивченню *мотиваційного* компонента (С. Занюк, І. Зимняя, Л. Кандилович, О. Леонтьєв, А. Маслоу); акмеологія (О. Бодальов, В. Вакуленко, А. Деркач, В. Зазикін), рефлексія (І. Білецька, С. Носирєва, В. Орлов, М. Савчин), шляхи вдосконалення та підвищення професійної майстерності (Б. Лихачов, І. Наумченко). Певну цінність мали дослідження *гностичного* компонента (Ю. Азаров, О. Барабанщиков, В. Вакуленко): щодо закономірностей вікових та індивідуальних особливостей студентів (Т. Тарасова); навчання дорослих студентів (М. Громкова, С. Змейов, В. Ковальчук, І. Колеснікова, О. Огієнко); *процесуального* компонента: вміння (В. Кан-Калик, В. Сластьонін), професійне спілкування викладача (В. Ширшов). Цінним для дослідження стали праці, в яких розкрито *особистісний* компонент майстерності (О. Барабанщиков, А. Кузьмінський): якості (Н. Тарасевич, Д. Чернілевський, М. Томчук), педагогічна моральність (В. Андрущенко, С. Гончаренко, О. Щербаков), педагогічна інтуїція (І. Богданова, С. Гільманов, В. Тищенко); професійна толерантність (Ю. Ірхіна); педагогічна творчість (Ю. Бабанський, З. Єсарева, Т. Лутаєва); професійна усталеність (З. Курлянд), педагогічний А. Гончаров, В. Савинець, І. Синиця).

Значну увагу звернено на різні підходи до вивчення означеної проблеми, а саме: психологічний підхід (М. Дьяченко, Л. Кандилович, О. Мороз, В. Юрченко); інноваційний підхід (П. Атаманчук, І. Богданова, О. Дубасєнюк, В. Тушева); технологічний підхід у вищій школі (В. Безпалько, І. Бех,

В. Вакуленко, С. Гончаренко, В. Олексенко, О. Пехота, О. Савченко, Г. Селевко); формування творчої індивідуальності викладача засобами театральної педагогіки (О. Булатова, К. Станіславський); полікультурний підхід (Т. Атрощенко, Л. Воротняк, Я. Довгополова, А. Солодка, Д. Чернілевський).

Для розв'язання поставлених завдань використано такі **методи дослідження**: *теоретичні* – аналіз філософської, психологічної, педагогічної, соціально-педагогічної літератури, синтез, систематизація, узагальнення для визначення ступеня розробленості проблеми, теоретичних засад, понятійно-категоріального апарату дослідження; метод моделювання для розробки моделі реалізації педагогічних умов формування професійної майстерності в майбутніх викладачів ВПНЗ; системний аналіз для обґрунтування педагогічних умов формування професійної майстерності в майбутніх викладачів ВПНЗ; *емпіричні* – анкетування, спостереження, тестування, методи експертного оцінювання й узагальнення незалежних характеристик з метою діагностики рівня сформованості професійної майстерності в майбутніх викладачів ВПНЗ; експеримент (констатувальний, формувальний етапи) з метою перевірки ефективності розроблених педагогічних умов формування професійної майстерності в майбутніх викладачів ВПНЗ; методи математичної статистики для визначення статистичної значущості одержаних у експериментальній роботі результатів.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася в Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Херсонському державному університеті та Миколаївському національному університеті імені В. О. Сухомлинського. На констатувальному етапі експериментально-дослідної роботи задіяно 362 респонденти. У формувальному експерименті взяли участь 180 майбутніх викладачів ВПНЗ.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що *вперше* визначено та науково обґрунтовано сутність феномену «професійна майстерність майбутнього викладача вищого педагогічного навчального закладу», що формується в процесі підготовки та об'єктивується як складне динамічне утворення, що забезпечує багатопланову, багатоаспектну, поліфункціональну інноваційну діяльність, сутність якої проявляється крізь призму його індивідуальності; науково обґрунтовано й розроблено структуру означеного конструкта (мотиваційний, гностичний, процесуальний та особистісний компоненти); визначено та науково обґрунтовано педагогічні умови формування професійної майстерності в майбутніх викладачів ВПНЗ (стимулювання мотивації професійного самовдосконалення засобами рефлексії; створення інноваційного середовища в процесі освітньої і наукової підготовки майбутніх викладачів; опанування навичок спілкування в полікультурному педагогічному процесі задля забезпечення комунікативної компетенції); виявлено критерії зазначеного феномену (рефлексивний, змісто-

вий, операційний, суб'єктно-орієнтований) та їхні показники; схарактеризовано рівні сформованості професійної майстерності в майбутніх викладачів ВПНЗ (пасивний, помірний, оптимальний); *удосконалено* форми та методи професійної підготовки майбутніх викладачів ВПНЗ; *подальшого розвитку набули* наукові уявлення про сутність професійної майстерності в майбутніх викладачів ВПНЗ, критерії та рівні її сформованості.

Практичне значення результатів полягає в розробленні методики діагностики рівнів сформованості професійної майстерності в майбутніх викладачів ВПНЗ, навчально-методичного забезпечення модуля «Основи професійної майстерності майбутніх викладачів» для навчальних дисциплін «Педагогіка вищої школи», «Педагогічна інноватика», навчально-методичного посібника «Основи професійної майстерності викладача вищої школи».

Результати дослідження можуть бути використані в процесі професійної підготовки майбутніх викладачів у ВПНЗ III–IV рівнів акредитації, у системі післядипломної підготовки та підвищення кваліфікації викладачів, у процесі самоосвітньої діяльності майбутніх викладачів.

Результати дослідження **впроваджено** в навчально-виховний процес Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (акт про впровадження № 926 від 17 травня 2013 р.), Херсонського державного університету (акт про впровадження № 1055 від 13 травня 2013 р.), Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського (акт про впровадження № 997 від 15 травня 2013 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації апробовано на науково-практичних конференціях різного рівня: міжнародній – «Освіта дорослих як фактор розвитку дорослої людини в умовах сучасних соціально-економічних змін» (Черкаси, 2012); всеукраїнських – «Науково-дослідна робота у вищих навчальних закладах: досвід та проблеми» (Одеса, 2011), з міжнародною участю «Управління інноваційним розвитком освіти» (Суми, 2012), «Науково-методичні засади управління якістю освіти у вищих навчальних закладах» (Київ, 2013), «Інноватизація професійної підготовки майбутніх фахівців соціально-педагогічної сфери» (Одеса, 2013); міжвузівських — «Студентські соціальні ініціативи: реалії та перспективи» (Одеса, 2011); на засіданнях кафедри соціальної педагогіки, психології та педагогічних інновацій Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (Одеса, 2008 – 2013).

Основні результати дослідження викладено в 12 публікаціях автора, з них 8 статей – у наукових фахових виданнях України та 1 стаття – у фаховому виданні Росії (Москва), 1 навчально-методичний посібник.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота має вступ, три

розділи, висновки до розділів, загальні висновки, список використаних джерел (397 найменувань, з них 10 – іноземною мовою), 4 додатки на 26 сторінках. Робота містить 12 таблиць на 17 сторінках, 9 рисунків на 8 сторінках. Загальний обсяг дисертації – 269 сторінок, обсяг основного тексту – 199 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, об'єкт, предмет, гіпотезу, завдання; схарактеризовано методи роботи; розкрито наукову новизну, практичну значущість дисертації; представлено відомості про апробацію та впровадження одержаних результатів і структури дослідження.

У першому розділі **«Теоретичні засади формування професійної майстерності в майбутніх викладачів вищих педагогічних навчальних закладів»** розглянуто сучасні тенденції реформування системи вищої освіти в Україні, проаналізовано стан наукової літератури з проблеми підвищення ефективності підготовки майбутніх викладачів до роботи у вищих педагогічних навчальних закладах; визначено особливості діяльності викладача ВПНЗ та вимоги до його професійної майстерності; схарактеризовано процес підготовки майбутніх фахівців вищої школи в межах магістратури та аспірантури; розкрито сутність поняття «професійна майстерність викладача ВПНЗ» та обґрунтовано її компонентні складові.

Входження України в сучасний Європейський простір, на думку багатьох учених (В. Кремень, В. Олійник, О. Романовський), потребує цивілізованих перетворень у системі вітчизняної вищої освіти. Пріоритетна увага, на думку О. Мороза, О. Падалки, В. Юрченка, має надаватися підготовці нової генерації науково-педагогічних кадрів вищої школи. В зв'язку з динамічними соціальними, культурними, економічними та політичними змінами в межах країни та в світі, зростають вимоги до професійної діяльності викладача вищої школи, які вимагають наявності певних особистісних якостей, соціально-психологічних рис і педагогічних здібностей згідно потреб сучасного суспільства. На основі аналізу науково-педагогічних джерел визначено обов'язкові характеристики викладача вищої школи, зокрема професійну компетентність на рівні європейських і світових стандартів, конкурентоспроможність, мобільність, відповідальність і творчість, гнучке, незалежне і критичне мислення, володіння іноземними мовами, новими інформаційними технологіями, здатність до діяльності в умовах невизначеності та змін, орієнтованість на ефективну самоосвіту, самовдосконалення впродовж життя.

З'ясовано, що від професійної компетентності майбутніх викладачів відповідно до сучасних європейських стандартів, їхньої готовності до інноваційної діяльності та неперервної освіти залежить якість підготовки фахівців. У зв'язку з цим значного поглиблення потребує підготовка майбутніх

викладачів під час навчання у магістратурі й аспірантурі, що передбачає оволодіння методами й засобами виконання досліджень, прищеплення навичок самостійно й водночас на високому рівні здійснювати наукову, педагогічну й виховну роботу, призначену для виховання інтелектуальної еліти нашого суспільства.

Фахову підготовку магістрантів досліджували О. Бойко, С. Вітвицька, Л. Кліх, В. Павлова, Г. Сомбаманія, Р. Шаран. Професійно-педагогічна підготовка магістрантів вищих педагогічних навчальних закладів як майбутніх фахівців викладацького корпусу, стала предметом вивчення таких науковців, як В. Берека, Л. Воротняк, Н. Оськіна, Н. Сенаторова, В. Сенашенко, В. Стешенко, М. Супрун, Т. Сущенко, Р. Чубук. Визначено, що підготовка викладачів в межах магістратури має бути спрямована на духовне самовдосконалення, професійний саморозвиток майбутнього викладача вищої школи, на характер самоорганізації всієї його наступної життєдіяльності, на базисну професійну підготовку та компетентність.

Обґрунтовано необхідність змін у структурі, змісті, формах і засобах професійного навчання в межах магістратури, що передбачають співтворчість, взаємодію, дослідництво, творчу інтелектуальну діяльність, дискусійність, психологічний комфорт. Доведено необхідність надання майбутнім викладачам більшої свободи для творчої дії. Акцентовано увагу на їхній психолого-педагогічній та морально-етичній підготовці.

Аспірантська підготовка стала предметом дослідження таких науковців, як Л. Баранова, С. Гончаренко, Л. Кузнецова, О. Мороз, Г. Мухаметзянова, В. Павлова, Н. Тализіна, В. Юрченко. Результати досліджень свідчать, що підготовка майбутніх викладачів в аспірантурі зводиться лише до написання дисертаційної роботи, причому нівелюється педагогічна складова викладацької діяльності. Аспірант, який захистив кандидатську дисертацію і планує займатися науково-педагогічною діяльністю, готовий виконувати наукові функції викладача, і не дуже розуміється на особливостях навчального процесу та педагогічної діяльності. Це є наслідком надання переваги самостійній роботі аспірантів і ігнорування аудиторної форми роботи, що негативно впливає на підготовку фахівців. На основі теоретичного аналізу встановлено, що аспірантура, де навчається більша частина викладацьких кадрів для вищої школи, готує до дослідної діяльності, а підготовка до навчально-виховної роботи обмежена, як правило, епізодичним включенням аспірантів в окремі види занять.

Аналіз чинних навчальних планів, програм, більшості підручників і посібників, що використовуються в магістратурі й аспірантурі ВНЗ України, засвідчив недостатню відображеність у них шляхів формування професійної майстерності в майбутніх фахівців. Формування диференційованих програм їхньої предметно-наукової і науково-дослідної підготовки на рівні державного стандарту, а також формулювання відповідних вимог до випу-

скників магістратури й аспірантури є вкрай необхідними і допоможе майбутньому фахівцю сформувати професійну майстерність та знайти ідеальну модель своєї майбутньої діяльності.

Проблемою професійної майстерності опікувалося багато вчених, педагогів та дослідників упродовж багатьох років, по-різному інтерпретуючи це поняття. Деякі автори, А. Гончаров, М. Дьяченко, Л. Кандилович, А. Кузьмінський, В. Луговий, зазначають, що сутність педагогічної майстерності визначається як виняткове вміння і мистецтво, що постійно вдосконалюється. Поділяючи їхню позицію, Б. Лихачов вважає, що майстерність матеріалізується в умінь та навичках. Сутність професійної майстерності бачили в професійних знаннях такі науковці, як Ю. Азаров, А. Гончаров, А. Дистервег, В. Коротов, А. Макаренко. Визначаючи сутність поняття педагогічної майстерності, А. Дистервег крім знань, відзначає також любов до діла та вихованців і педагогічні здібності. Торкаючись аналізу сутності майстерності, деякі педагоги, крім знань, відзначали вміння (А. Макаренко), інші – знання, вміння та навички (Н. Кузьміна), а також знання, вміння, навички та звички (В. Коротов).

Деякі науковці пропонують дещо інший погляд на професійну майстерність. На їхню думку, її сутність полягає в самонавчанні та самовихованні (К. Левітан, Л. Мнацаканян), вияві педагогом свого «Я» у професії, самореалізації особистості викладача в педагогічній діяльності, що забезпечує саморозвиток особистості студента (І. Зязюн), сукупність визначених якостей особистості педагога, що зумовлені високим рівнем його психолого-педагогічної підготовки, здатністю розв'язувати педагогічні задачі (М. Кухарев, В. Решетько, Н. Тарасевич).

Дотримуючись цієї позиції, дослідники О. Гура, І. Зязюн, В. Слатьонін, М. Фіцула, О. Щербаков стверджують, що педагогічна майстерність – це синтез наукових знань, вмінь, навичок, методичного мистецтва й особистих якостей педагога. Низка дослідників (Л. Данилевська, І. Зязюн, В. Куценко) відзначали, що майстерність виявляється в діяльності, це домінантна складова педагогічної дії (О. Лавріненко).

Для повного розуміння сутності професійної майстерності викладача зроблено аналіз компонентів її структури. На основі аналізу педагогічних джерел щодо сутності та структури як педагогічної, так і професійної майстерності, встановлено, що професійна майстерність викладача – це специфічне структурне утворення з множинністю елементів. Сутність її може бути представлена через рівень реалізації викладачем професійної діяльності, що забезпечує її високий результат. Серед складових професійної майстерності науковці виокремлюють: знання, вміння, навички, педагогічну техніку, здібності, риси викладача, педагогічний досвід, творчість, професійну усталеність та педагогічний такт. Професійна компетентність викладача визначена як підвалина формування його професійної майстерності.

У другому розділі **«Модель формування професійної майстерності в майбутніх викладачів вищих педагогічних навчальних закладів»** визначено сутність поняття *«професійна майстерність майбутнього викладача вищого педагогічного навчального закладу»* як складного динамічного утворення, що забезпечує багатопланову, багатоаспектну, поліфункціональну інноваційну діяльність, сутність якої проявляється крізь призму його індивідуальності. Сутність та особливості професійної майстерності майбутнього викладача вищого педагогічного навчального закладу у взаємозв'язку зі специфікою його професійної діяльності зумовили визначення таких її структурних компонентів як мотиваційного, гностичного, процесуального, особистісного.

На основі власного досвіду підготовки майбутніх викладачів і теоретичного аналізу визначено та науково обґрунтовано педагогічні умови формування професійної майстерності у майбутніх викладачів вищих педагогічних навчальних закладів.

Перша умова – *стимулювання мотивації професійного самовдосконалення засобами рефлексії* – спричинена тим, що, окрім теоретичних знань і практичних навичок, майбутній викладач має добре розуміти себе, мати стійку мотивацію до професійної діяльності та бажання самовдосконалюватися. Доведено, що необхідним у процесі стимулювання мотивації професійного самовдосконалення в майбутніх викладачів є вивчення акмеології – навчальної дисципліни, у якій особливу увагу приділяють розвитку творчого потенціалу майбутнього викладача, що неможливо без самовдосконалення себе як особистості, самоосвіти, самовиховання та рефлексії, застосування якої надасть майбутньому викладачеві змогу ставати на позицію іншої людини й аналізувати свою особистість, свої дії.

Друга умова – *створення інноваційного середовища в процесі освітньої і наукової підготовки майбутніх викладачів* – передбачає перехід до нової моделі вищої освіти, зорієнтованої на індивідуалізацію навчального процесу, зміну навчальних програм, посилення міждисциплінарної інтеграції й активізацію інноваційних процесів у сфері освіти, збільшення рольової активності викладача вищої школи. Схарактеризовано важливу роль в оволодінні навчального процесу інноваційного середовища, визначено компоненти та умови його створення. Розглянуто сутність поняття *«викладач інноваційної орієнтації»* та доведено важливість застосовування інноваційних технологій у процесі виконання професійної діяльності, де значну роль відіграє особистісна змобілізованість, педагогічна інтуїція та імпровізація.

Виокремлення третьої педагогічної умови – *опанування навичок спілкування в полікультурному педагогічному процесі задля забезпечення комунікативної компетенції* – пов'язано з тим фактом, що людина постає перед проблемою необхідності навчитися жити в умовах поліфонії культур, оскільки студентство нині перебуває в епіцентрі перехрещення багатьох куль-

тур. Визначено поняття «полікультурне середовище» та доведено важливість полікультурної компетенції майбутнього викладача для встановлення толерантних стосунків зі студентами загалом та іноземними зокрема. Розкрито потребу оволодіння майбутніми викладачами андрагогічною компетенцією для взаємодії зі студентами, які належать до категорії «дорослий студент». Обґрунтовано розвиток та застосування толерантності, що виявляється в налаштованості на діалог, на рівноправне спілкування. Доведено важливість оволодіння майбутніми викладачами комунікативною компетенцією під час взаємодії та співпраці зі студентами задля будування інтерактивного діалогу.

У третьому розділі «**Експериментальне дослідження ефективності педагогічних умов формування професійної майстерності в майбутніх викладачів вищих педагогічних навчальних закладів**» схарактеризовано модель формування професійної майстерності в майбутніх викладачів ВПНЗ; визначено критерії, показники, якісні характеристики рівнів сформованості професійної майстерності в майбутніх викладачів ВПНЗ; представлено результати експериментальної перевірки педагогічних умов. Розроблено модель формування професійної майстерності в майбутніх викладачів ВПНЗ, що складається з трьох взаємопов'язаних *етапів* (рефлексивно-репродуктивного, інтродуктивного, імерсивного) та описує процеси професійної підготовки як цілісну структуру, спрямовану на розвиток професійної майстерності в майбутніх викладачів ВПНЗ у процесі їхньої професійної підготовки.

Критеріями сформованості професійної майстерності було обрано: *рефлексивний* з показниками: оптимістичне прогнозування, упевненість в собі як викладачеві, бажання до саморозвитку; *змістовий* (психолого-педагогічні знання, знання методики викладання та загальнокультурні знання); *операційний* (комунікативно-організаційні вміння, мобілізаційна готовність та вміння застосовувати інноваційні технології); *суб'єктно-орієнтований* (емоційна стабільність, творчий потенціал, інтерактивна спрямованість). Відповідно виокремлено три рівні сформованості професійної майстерності в майбутніх викладачів ВПНЗ: пасивний, помірний, достатній.

Результати констатувального етапу експерименту засвідчили, що майбутні викладачі переважно мали помірний рівень сформованості професійної майстерності (ЕГ – 50%, КГ – 51,6%). Пасивний рівень відзначено в 32,2% майбутніх викладачів ЕГ та 31,9% – КГ, оптимальний – у 17,8% майбутніх викладачів ЕГ та 16,5% – КГ.

Відповідно до завдань дисертаційної роботи на базі Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» проведено формувальний етап дослідження, який передбачав упровадження розроблених педагогічних умов формування професійної майстерності в майбутніх викладачів ВПНЗ. Засобом реалізації

для досягнення бажаного результату запропоновано навчальний модуль «Основи професійної майстерності майбутніх викладачів», що складається зі змістового і технологічного модулів у межах навчальних курсів «Педагогіка вищої школи» та «Педагогічна інноватика».

Реалізацію першої умови – *стимулювання мотивації професійного самовдосконалення засобами рефлексії* – здійснено на рефлексивно-репродуктивному етапі завдяки впровадженню в педагогічний процес навчального модуля «Основи професійної майстерності майбутніх викладачів» у межах навчального курсу «Педагогіка вищої школи». На цьому етапі проведено лекцію «Самовдосконалення майбутнього викладача вищого педагогічного навчального закладу засобами рефлексії» та практичне заняття, під час якого використано рефлексивні методи навчання («Килимок ідей», «Уявне кіно», «Поганий фахівець», «Помилки викладача»). Заняття спрямовано на формування адекватної самооцінки, упевненості в собі, здатності аналізувати колишні помилки успішного і неуспішного досвіду засобами рефлексії. Здійснювалося формування мотивації, оптимістичне прогнозування та досягнення результатів засобами самоосвіти та самовиховання, бажання до саморозвитку і вдосконалення.

На інтродуктивному етапі відбувалася реалізація другої умови, *створення інноваційного середовища в процесі освітньої і наукової підготовки майбутніх викладачів*, що передбачала збагачення знань майбутніх викладачів щодо вищої школи, розвитку уяви, творчого мислення, інтуїції, імпровізації, формування мобілізаційної готовності, регуляцію емоційного стану, застосування методів розвитку різноманітних видів контролю для стимулювання навчання та пізнавальної діяльності. В процесі викладання модуля «Основи професійної майстерності майбутніх викладачів» у межах навчального курсу «Педагогіка вищої школи» проведено лекцію «Професійна майстерність викладача вищого педагогічного навчального закладу». Лекцію «Створення інноваційного середовища в педагогічному процесі» проведено в межах курсу «Педагогічна інноватика». Під час практичних занять використано ігрові методи «Корабель», «Перетворення предметів», вправи на регуляцію емоційного стану, «Промінь», «Подих», «Емоційний режим». За допомогою тренінгів «Що змінилося?», «Естафета» здійснено розвиток уваги, інтуїції («Бесіда незнайомих») та імпровізації («Миттєва реакція»), які сприяють розвитку образного мислення, інтуїтивного передбачення, творчих підходів до справи. Використано різноманітні види роботи з комп'ютером, скажімо, організація on-line дискусії, web-квест, презентація Power point. Майбутні викладачі також взяли участь у конференції.

Упровадження третьої педагогічної умови – *опанування навичок спілкування в полікультурному педагогічному процесі задля забезпечення комунікативної компетенції* – відбувалося на іммерсивному етапі та орієнтовано на формування в майбутніх викладачів передусім мовних навичок, комуні-

кативної готовності до інтерактивного діалогу, взаємодії, емпатії; організаційних умінь, зокрема практичних навичок керувати стилем своєї поведінки через усвідомлення того, як його сприймає оточення, виразність міміки, жестів, уміння оперативно й правильно орієнтуватися в постійно змінюваних умовах спілкування, регуляції психічних станів, емоційної стабільності; змобілізованості; формування креативних умінь та навичок, розвиток творчого потенціалу і творчого ставлення до професії. З метою формування комунікативної компетенції у майбутніх викладачів опрацьовано наступні теми: «Толерантна взаємодія в полікультурному освітньому просторі», «Андрогагічна компетенція майбутніх викладачів». Навички спілкування в полікультурному педагогічному процесі формувалися під час опрацювання організаційних форм, зокрема бінарної лекції, семінарських та практичних занять, засобів структурованої полеміки, вправ «Перспективний підхід», «Пограйте», «Руки, що говорять», «Зайві жести», що були орієнтовані на застосування критичного мислення, аналізу, синтезу і оцінку, глибокого опрацювання матеріалу, методів формування комунікативних навичок.

Зміст модуля «Основи професійної майстерності майбутніх викладачів» спрямовано на стимулювання мотивації майбутніх викладачів до формування професійної майстерності, до творчого підходу в реалізації завдань професійної діяльності викладача ВПНЗ, розвиток професійних рис та здібностей майбутніх викладачів згідно з інноваціями в освітньому просторі, навичок інноваційної діяльності, освоєння методів стимулювання самовдосконалення засобами рефлексивної діяльності, розвиток уміння спілкування в полікультурному педагогічному процесі та підтримки толерантних стосунків з представниками різних представників суспільства.

Узагальнену порівняльну характеристику рівнів сформованості професійної майстерності в майбутніх викладачів ВПНЗ на прикінцевому етапі експерименту представлено в табл.1.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика рівнів сформованості професійної майстерності в майбутніх викладачів вищих педагогічних навчальних закладів на формувальному етапі експерименту

Рівні сформованості	ЕК (180 чол.)				КГ (182 чол.)			
	Констатувальний етап		Формувальний етап		Констатувальний етап		Формувальний етап	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
Пасивний	58	32,2	34	18,9	58	31,9	56	30,8
Помірний	90	50	96	53,3	94	51,6	94	51,6
Оптимальний	32	17,8	50	27,8	30	16,5	32	17,6

Результати експериментальної роботи засвідчили суттєве поліпшення рівнів сформованості професійної майстерності в майбутніх викладачів

ВПНЗ. Так, після проведення формувального етапу експерименту оптимального рівня досягли 27,8% майбутніх викладачів ЕГ (КГ – 17,6%), помірного – 53,3% ЕГ (КГ – 51,6%). На пасивному рівні зафіксовано в ЕГ – 18,9% (КГ – 30,8%).

Для визначення достовірності одержаних під час експериментальної роботи результатів використано t-критерій Стьюдента.

Результати обчислення засвідчили статистичну значущість відмінності рівнів сформованості професійної майстерності в майбутніх викладачів експериментальної групи до та після експерименту й відсутність статистично значущих результатів в контрольній групі, що дозволяє стверджувати про ефективність запропонованих педагогічних умов формування професійної майстерності в майбутніх викладачів вищих педагогічних навчальних закладів.

ВИСНОВКИ

1. У дисертації подано теоретичне узагальнення і практичне розв'язання наукової проблеми формування професійної майстерності в майбутніх викладачів ВПНЗ, що допомогло об'єднати та систематизувати результати теоретичної частини дослідження з результатами його експериментального етапу.

Аналіз філософської, соціологічної, психологічної та педагогічної наукової літератури засвідчив багатоаспектність проблеми формування професійної майстерності та потребу міждисциплінарного контексту її вивчення. Доведено важливість урахування світових тенденцій у процесі підготовки майбутніх викладачів вищої школи у нових соціально-економічних умовах розвитку України. Установлено залежність якості навчально-виховного процесу від рівня професійної майстерності викладача. Проаналізовано підготовку майбутніх фахівців до професійної діяльності у магістратурі та аспірантурі й обґрунтовано необхідність формування в них професійної майстерності.

2. Узагальнення підходів до визначення поняття «професійна майстерність майбутнього викладача», особистісних рис викладача, особливостей професійної інноваційної діяльності викладача ВПНЗ в сучасних полікультурних умовах зумовило визначення сутності професійної майстерності майбутнього викладача ВПНЗ як складного динамічного утворення, що забезпечує багатопланову, багатоаспектну, поліфункціональну інноваційну діяльність, сутність якої проявляється крізь призму його індивідуальності. Особливість формування професійної майстерності в майбутнього викладача в процесі професійної підготовки у вищих педагогічних закладах освіти полягає в тому, що, по-перше, майбутній викладач ВПНЗ повинен уміти забезпечувати взаємодію зі студентами, які належать до категорії молодих людей і категорії дорослих. По-друге, майбутній викладач має

стимулювати студентів до професійного саморозвитку та самовдосконалення, розкриваючи їхній професійно-енергетичний потенціал, який допоможе їм зрозуміти свої енергетичні можливості, усвідомити силу своїх знань та досвіду діяльності. Надалі це прагнення до самореалізації та самоактуалізації переросте в здатність до генерування знань і досвіду, здобутих у процесі підготовки до професійної діяльності, здатність заряджати ними інших, тобто «енергодійність». При цьому майбутньому викладачеві варто мати таку рису, як особистісна змобілізованість, що характеризується мобілізаційною готовністю до професійного саморозвитку і залежить від волевої активності як самонастроювання на мобілізацію волевих зусиль, емоційного настрою як самоналаштування на мобілізацію захисних та управлінських резервів організму, енергодійності як самодетермінації на успішний результат діяльності. Ще одна особливість формування професійної майстерності в майбутнього викладача полягає в тому, що цей процес спрямований на пристосування, приєднання вже здобутих знань та вмій щодо основ педагогічної майстерності як учителів загальноосвітньої школи. Основи цієї майстерності студенти здобували під час педагогічної практики в загальноосвітніх закладах.

Визначено структурні компоненти професійної майстерності в майбутніх викладачів вищих педагогічних навчальних закладів, зокрема *мотиваційний, гностичний, процесуальний, особистісний*.

3. На підставі визначення сутності та особливостей досліджуваного феномену розроблено модель формування професійної майстерності в майбутніх викладачів ВПНЗ, що складається з трьох взаємопов'язаних етапів (рефлексивно-репродуктивного, інтродуктивного, імєрсивного). Побудована модель допомогла об'єднати та систематизувати результати теоретичної частини дослідження з результатами експериментального етапу дослідження.

Доведено, що ефективність формування професійної майстерності в майбутніх викладачів ВПНЗ зумовлена такими педагогічними умовами: стимулювання мотивації професійного самовдосконалення засобами рефлексії; створення інноваційного середовища в процесі освітньої і наукової підготовки майбутніх викладачів; опанування навичок спілкування в полікультурному педагогічному процесі задля забезпечення комунікативної компетенції.

4. Для аналізу рівня професійної майстерності в майбутніх викладачів ВПНЗ розроблено такі критерії, як рефлексивний, змістовий, операційний, суб'єктно-орієнтований. *Рефлексивний* критерій має такі показники: оптимістичне прогнозування, упевненість у собі як викладачеві та бажання до саморозвитку, самовдосконалення. *Змістовий* критерій визначають такі показники, як психолого-педагогічні знання, знання методики викладання та загальнокультурні знання. *Операційний* критерій передбачає володіння

методами, способами і технологіями навчання та виховання, що можливо за допомогою вмінь, навичок та педагогічної техніки. До системи показників операційного критерію зараховуємо комунікативно-організаційні вміння, мобілізаційну готовність та вміння застосовувати інноваційні технології. *Суб'єктно-орієнтований* критерій представлений такими показниками, як емоційна стабільність, творчий потенціал та інтерактивна спрямованість. Визначено відповідні рівні (*пасивний, оптимальний, помірний*). Застосування комплексу діагностичних методик засвідчило перевагу оптимального рівня професійної майстерності в майбутніх викладачів ВПНЗ на початковому етапі експериментальної роботи.

5. Упровадження визначених педагогічних умов здійснено в процесі внесення до загальних і спеціальних дисциплін тем, пов'язаних з проблемою формування професійної майстерності в майбутніх викладачів ВПНЗ. До навчальної програми з дисципліни «Педагогіка вищої школи» внесено теми змістового модуля «Основи професійної майстерності майбутніх викладачів», який складається зі змістового і технологічного модулів, зокрема «Самовдосконалення майбутнього викладача вищого педагогічного навчального закладу засобами рефлексії», «Професійна майстерність викладача вищого педагогічного навчального закладу», «Створення інноваційного середовища в педагогічному процесі», «Толерантна взаємодія в полікультурному освітньому просторі», «Андрагогічна компетенція майбутніх викладачів». До навчальної програми з дисципліни «Педагогічна інноватика» внесено теми «Сутність та структура особистісної змобілізованості майбутнього вчителя», «Особистісна змобілізованість як багатофункціональний ресурс самостійної роботи майбутнього вчителя», «Характеристика рівнів особистісної змобілізованості майбутнього вчителя».

За результатами формувального етапу експерименту визначено кількісні дані сформованості професійної майстерності в майбутніх викладачів ВПНЗ. Так, оптимального рівня досягли 27,8% майбутніх викладачів ЕГ (КГ – 17,6%), помірному – 53,3% ЕГ (КГ – 51,6%). На пасивному рівні зафіксовано в ЕГ – 18,9% майбутніх викладачів (КГ – 30,8%).

Використання методів математичної статистики, зокрема t-критерію Стьюдента, підтвердило статистичну значущість результатів експериментальної роботи.

Отже, мети досягнуто, завдання розв'язано, гіпотезу доведено.

Дисертаційна робота, звісно, не претендує на остаточне розв'язання питань, пов'язаних з формуванням професійної майстерності в майбутніх викладачів ВПНЗ. У перспективі подальшого дослідження треба зосередити увагу на розробленні методів і засобів глибинної професійної підготовки майбутніх викладачів ВПНЗ до інтерактивної взаємодії та саморозвитку інноваційної діяльності.

Основні положення дисертаційної роботи викладено в публікаціях автора:

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Першина Л.В. Формування професійної майстерності у майбутніх викладачів вищих педагогічних закладів / Л.В.Першина // Виховання і культура : міжнародний наук.-практ. журнал. – Одеса, 2011. – № 2 (26). – С. 153–155.

2. Першина Л.В. Деякі аспекти підготовки майбутніх викладачів вищих педагогічних навчальних закладів / Л.В.Першина // Наука і освіта : наук.-практ. журнал ПНЦ НАПН України. – Одеса, 2011. – № 8' 2011/CIV. – С.106–109.

3. Першина Л.В. Характеристика критеріїв і показників рівнів сформованості професійної майстерності у майбутніх викладачів вищих педагогічних навчальних закладів / Л.В.Першина // Вісник Черкаського національного університету ім. Б.Хмельницького: зб. наук. праць. Серія: Педагогічні науки. – Черкаси, 2012. – №10 (223). – С.121–125.

4. Першина Л.В. Андрагогічна компетенція в процесі формування професійної майстерності у майбутніх викладачів / Л.В.Першина // Виховання і культура : міжнар. наук.-практ.журнал. – Одеса, 2013. – № 2 (33). С. 48–50.

5. Першина Л.В. Полікультурна компетенція в процесі формування професійної майстерності у майбутніх викладачів / Л.В.Першина // Науковий вісник ПНПУ імені К. Д. Ушинського : зб. наук. пр. – Одеса, 2013. – № 1–2. – С. 115–122.

Опубліковані праці апробаційного характеру:

6. Першина Л.В. Характеристика особливостей професійної майстерності майбутніх викладачів вищих педагогічних навчальних закладів / Л.В.Першина // Наука і освіта : науково-практичний журнал ПНЦ НАПН України. – Одеса, 2012. – №1' 2012/CVII. – С. 46–49.

7. Першина Л.В. Вміння застосовувати інноваційні технології як показник професійної майстерності у майбутніх викладачів вищих педагогічних навчальних закладів / Л.В.Першина // СумДПУ ім. А.С.Макаренка : зб. наук. праць. Серія : Педагогічні науки. – Суми, 2012. – № 3 (21). – С. 259–266.

8. Першина Л.В. Умови формування професійної майстерності у майбутніх викладачів / Л.В.Першина // Науковий вісник ПНПУ імені К. Д. Ушинського: зб. наук. праць. – Одеса, 2013. – № 3–4. – С. 298–305.

9. Першина Л.В. Результати педагогічного експерименту з формування професійної майстерності у майбутніх викладачів вищих педагогічних навчальних закладів / Л.В.Першина // Науковий вісник ПНПУ імені К.Д.Ушинського: зб. наук. праць. – Одеса, 2013. – № 5–6. – С. 310–316.

10. Першина Л.В. Стимулирование мотивации самосовершенствования как условие формирования профессионального мастерства будущих преподавателей / Л.В.Першина // Вестник Московского государственного

областного університета. Серія : Педагогіка. – Москва, 2013. – № 2. – С.44–48.

11. Першина Л.В. Інтерактивна направленість як умова формування професійної майстерності у майбутніх викладачів/ Л.В.Першина // Вища освіта України : теорет. та наук.-метод. часопис. – Луцьк, 2013. – № 2. – С. 178–183.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

12. Першина Л.В. Основи професійної майстерності викладача вищої школи: науково-методичний посібник / Л.В.Першина. – Одеса: Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2014. – 150 с.

АНОТАЦІЇ

Першина Л.В. Формування професійної майстерності у майбутніх викладачів вищих педагогічних навчальних закладів. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Міністерство освіти і освіти України. – Вінниця, 2014.

Дисертацію присвячено актуальній проблемі формування професійної майстерності в майбутніх викладачів ВПНЗ.

У роботі проаналізовано теоретичні засади досліджуваної проблеми, розкрито сутність та структуру професійної майстерності в майбутніх викладачів ВПНЗ, визначено критерії, показники, схарактеризовано рівні сформованості професійної майстерності в майбутніх викладачів ВПНЗ. Теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування професійної майстерності в майбутніх викладачів ВПНЗ у процесі навчання у вищих педагогічних закладах освіти: стимулювання мотивації професійного самовдосконалення засобами рефлексії; створення інноваційного середовища в процесі освітньої і наукової підготовки майбутніх викладачів; опанування навичок спілкування в полікультурному педагогічному процесі задля забезпечення комунікативної компетенції. Розроблено та впроваджено змістовий модуль «Основи професійної майстерності майбутніх викладачів».

Ключові слова: майбутній викладач ВПНЗ, професійна майстерність, особистісна змобілізованість, самовдосконалення, рефлексія.

Першина Л.В. Формирование профессионального мастерства у будущих преподавателей высших педагогических учебных заведений. – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата педагогических наук специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального об-

разования. – Винницкий государственный педагогический университет имени Михаила Коцюбинского, Министерство образования и науки Украины. – Винница, 2014.

В диссертации исследуется проблема формирования профессионального мастерства у будущих преподавателей высших педагогических учебных заведений. Актуальность рассмотрения такой проблемы обуславливается концептуальными положениями модернизации отечественной системы высшего образования в соответствии с Болонской декларацией, поскольку её интеграция в европейский социокультурный и образовательный простор требует значительного повышения эффективности учебно-воспитательного процесса в ВУЗе. Анализ научной литературы свидетельствует о том, что проблема мастерства преподавателя ВПУЗ исследуется в широком междисциплинарном контексте философского, социологического, психолого-педагогического знания.

Обобщение подходов к определению понятия «профессиональное мастерство будущего преподавателя», личностных качеств преподавателя, особенностей профессиональной инновационной деятельности преподавателя высшего педагогического учебного заведения в современных поликультурных условиях обусловило определение сущности профессионального мастерства будущего преподавателя как сложного, динамичного образования, которое обеспечивает многоплановую, многоаспектную, полифункциональную инновационную деятельность, сущность которой проявляется через призму его индивидуальности.

Сущность и особенности профессионального мастерства будущего преподавателя во взаимосвязи со спецификой его профессиональной деятельности обусловили определение таких его структурных компонентов, как мотивационный, гностический, процессуальный, личностный.

Теоретически обоснованы педагогические условия, обеспечивающие эффективность формирования профессионального мастерства у будущих преподавателей высших педагогических учебных заведений, а именно: стимулирование профессионального самосовершенствования средствами рефлексии; создание инновационной среды в процессе образовательной и научной подготовки будущих преподавателей; овладение навыками общения в поликультурном педагогическом процессе для обеспечения коммуникативной компетенции.

На основании определения сущности и особенностей исследуемого феномена разработана модель реализации педагогических условий формирования профессионального мастерства у будущих преподавателей высших педагогических учебных заведений, которая состоит из трех взаимосвязанных этапов (рефлексивно-репродуктивного, интродуктивного, имерсивного).

Для анализа уровня профессионального мастерства у будущих преподавателей высших педагогических учебных заведений разработаны такие

критерии, как рефлексивный, содержательный, операционный, субъектно-ориентированный и соответствующие уровни (пассивный, умеренный, оптимальный).

Внедрение педагогических условий осуществлялось в процессе изучения таких дисциплин, как „Педагогика высшей школы”, „Педагогическая инноватика” и предусматривало использование разных форм и методов активизации учебно-познавательной деятельности (групповая дискуссия, метод мозгового штурма, и т. п.), игровых и тренинговых технологий, направленных на формирование профессиональных умений и навыков, образного мышления, навыков импровизационной деятельности, интуиции, личностной мобилизованности, умения строить интерактивный диалог и т.п.

Ключевые слова: будущий преподаватель высшего учебного заведения, профессиональное мастерство, личностная мобилизованность, самосовершенствование, рефлексия.

Pershyna L. V. The process of professional skill formation of intended teachers of higher pedagogical educational establishments. – Manuscript.

Dissertation for obtaining a scientific degree of a candidate of pedagogical sciences in speciality 13.00.04 – theory and methodic of professional education. – Vinnytsia state pedagogical university named after Mukhailo Kotsiubynsky, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Vinnytsia, 2014.

The thesis scrutinizes a topical problem of professional skill formation of intended teachers of higher pedagogical educational establishments.

Theoretical bases of the problem under consideration are analyzed in the dissertation; the essence and structure of professional skill formation of intended teachers of higher pedagogical educational establishments are considered; criteria and indices are defined; levels of professional skill formation of intended teachers of higher pedagogical educational establishments are characterized. Pedagogical conditions of professional skills formation of intended teachers of higher pedagogical educational establishments within the education process in higher educational establishments such as motivation stimulation of professional self-perfection by means of reflexion; creation of innovative environment in the process of educational and scientific preparation of future teachers; mastery of skills of intercourse in the polycultural pedagogical process for providing of communicative competence are theoretically based and experimentally approved. The methodic hand-outs of the educational module “The Bases of professional skill of intended teachers of higher educational establishments” are compiled and introduced.

Key words: intended teachers of higher pedagogical educational establishments, professional skill, personal mobilization, self-perfection, reflexion.

Підп. до друку 05.03.2014. Формат 60х90/16. Папір офсетний.

Гарн. «Times» Друк цифровий. Ум. друк. арк. 0,9.

Наклад 100 пр.

Видавець Букаєв Вадим Вікторович

вул. Пантелеймонівська 34, м. Одеса, 65012.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2783 від 02.03.2007 р.

Тел. 0949464393, 0487431393 email - 7431393@gmail.com